

Strube, Irene

Gerhard Harig 1902-1966

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 12/2, 353-355

1967

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

GERHARD HARIG
1902—1966

13 października 1966 r. zmarł w Lipsku prof. dr Gerhard Harig, dyrektor Instytutu im. Karola Sudhoffa i kierownik Katedry Historii Przyrodoznawstwa w lipskim Uniwersytecie Karola Marksa.

Bardzo wcześnie zaczął G. Harig studiować historię przyrodoznawstwa. Dopiero jednak w wieku dojrzałym miał możliwość zająć się systematycznymi badaniami z tego zakresu, kształcąc jednocześnie młodych współpracowników. Śmierć zaskoczyła go podczas twórczej pracy, przerywając rozpoczęte badania, nie zrealizowane pozostały jego nowe liczne plany naukowe.

Gerhard Harig — urodzony w 1902 r. w Niederwürschnitz w Górach Kruszcowych (Erzgebirge) — był synem lekarza. W latach 1922—1927 studiował w Lipsku i Wiedniu fizykę, matematykę i mineralogię; doktoryzował się w Lipsku w 1927 r. Z zagadnieniami historii fizyki i całego przyrodoznawstwa zetknął się jako asystent Instytutu Fizyki Teoretycznej na politechnice w Akwizgranie. Już wówczas zrozumiał, że historię nauki należy studiować w kontekście zjawisk społecznych, chcąc zaś właściwie pojąć dzieje społeczeństwa, trzeba analizować je przy pomocy metod naukowych. Wykrywanie sprzężonych ze sobą praw rozwoju nauki i społeczeństwa, ukazywanie ich na konkretnym materiale z zakresu historii nauki, by z kolei wykorzystywać je dla dalszego rozwoju nauki ku pożytkowi ludzkości — stanie się odtąd dla G. Hariga naczelnym

nym problemem, w którego rozwiązaniu będzie pragnął usilnie współdziałać.

Polityczne zmiany w Niemczech uniemożliwiły jednak G. Harigowi urzeczywistnianie podjętych prac i zamierzeń. Gdy nie potrafił przyglądać się biernie rozwojowi faszyzmu w Niemczech i wstąpił do Komunistycznej Partii Niemiec, został wydalony z uczelni i aresztowany. W 1933 r. musiał emigrować. Jako miejsce pobytu obrał G. Harig Związek Radziecki; tu pragnął kontynuować swoje naukowe plany. W Instytucie Historii Przyrodznawstwa i Techniki w Leningradzie prowadził badania nad przyczynami naukowej rewolucji w dobie renesansu, publikując pierwsze prace o G. Cardanie i N. Tartaglii.

Jednakże w 1938 r. musiał G. Harig powrócić do faszystowskich Niemiec. Na uświadomionego politycznie młodego naukowca czekało tu miejsce w koncentracyjnym obozie w Buchenwaldzie, gdzie spędził siedem ciężkich lat. Uwolniony w maju 1945 r., znowu wszystkie swoje siły — wprawdzie słabe fizycznie, lecz niewyczerpane moralnie — poświęcił realizowaniu tych zadań, które ongi sobie postawił.

Tym razem naukowe dążenia i cele G. Hariga przestają być programem jednostki. W radzieckiej strefie okupacyjnej a następnie w NRD odradza się na gruzach okropnej przeszłości życie naukowe. Ażeby zapobiec powtórzeniu się w Niemczech faktów analogicznych do minionych, należało gruntownie przeanalizować całą przeszłość, ukazać historyczne, społeczne i ekonomiczne przyczyny, które ją uwarunkowały. G. Harig pomagał aktywnie w spełnianiu tego obowiązku, zarówno gdy w 1947 r. powołany został na Katedrę Historii Przyrodznawstwa w uniwersytecie lipskim, jak też — gdy w 1948 r. objął tam Katedrę Materializmu Dialektycznego i Historycznego.

Prof. Harig przez krótki zaledwie czas mógł całkowicie poświęcić się pracy naukowej i działalności dydaktycznej: w 1951 r. powołany został przez rząd NRD do Berlina na utworzone właśnie stanowisko sekretarza stanu do spraw szkolnictwa wyższego i zawodowego. Ta naukowo-organizacyjna działalność zajęła G. Harigowi sześć lat; odegrał on wówczas istotną rolę w przeprowadzeniu pierwszej reformy szkolnictwa wyższego w NRD.

W 1957 r. wrócił prof. Harig na Uniwersytet Karola Marksa w Lipsku, gdzie oprócz Katedry Historii Przyrodznawstwa objął również wkrótce kierownictwo Instytutu Historii Medycyny i Przyrodznawstwa im. Karola Sudhoffa, z którego pragnął stworzyć centralny ośrodek badań nad historią nauki. Tutaj właśnie powstają pod jego kierownictwem prace doktorskie i habilitacyjne z zakresu historii nauki, kształci się młode pokolenie naukowców, organizowane są naukowe konferencje różnego typu, jak np. sympozjum historyków nauki krajów socjalistycznych w lutym 1965 r.¹ Również wydawnictwo ciągle „Zeitschrift für Geschichte der Naturwissenschaften, Technik und Medizin“ („NTM“), założone i wydawane przez prof. Hariga i A. Mettego z Berlina, przyczyniło się do wzrostu zainteresowania w NRD historią nauki². Wyrazem tego zainteresowania było m. in. powołanie w NRD Narodowego Komitetu Historii i Filozofii Nauki, przyjętego w 1965 r. do Międzynarodo-

¹ Por. sprawozdanie z tego sympozjum w nrze 4/1965 „Kwartalnika”, s. 684.

² Por. również w nrze 4/1959 „Kwartalnika” (s. 766) informację G. Hariga: *Historia nauki, techniki i medycyny w NRD*.

wej Unii Historii i Filozofii Nauki; przewodniczącym Komitetu został prof. Harig.

W ciągu niewielu lat, które G. Harig mógł poświęcić systematycznej pracy w dziedzinie historii nauk przyrodniczych, dokonał on niemało. Chociaż zainteresowania i studia jego koncentrowały się wokół naukowej rewolucji XVII w., usiłował jednocześnie wykorzystać wyniesioną stąd wiedzę dla zrozumienia współczesnych mu podstawowych zmian w nauce i technice. Wyrazem tego są naukowe publikacje prof. Hariga, wśród których obok rozpraw takich, jak: *W. H. Ryff und N. Tartaglia* (1958 r.), *Die Aneignung des antiken Wissens auf dem Gebiet der Naturwissenschaft in der Renaissance* (1962 r.) albo *Über die Entstehung der klassischen Naturwissenschaften in Europa* (1958 r.)³, znajdują się również prace na tematy aktualne, jak np.: *Die Entwicklung der Wissenschaft zu einer unmittelbaren Produktivkraft* (1963 r.) czy *Wesen und Merkmale der wissenschaftlich-technischen Revolution* (1965 r.).

Prof. Harig studiował i wykladał historię nauki głównie w tym celu, by wyciągnięte z niej wnioski pouczyły, jak w sposób świadomy i odpowiedzialny kształtować przyszłość. „Myślę — pisał on — że za punkt wyjściowy należy przyjąć tezę, iż nauka jest zjawiskiem społecznym, zadaniem historii nauki zaś są studia nad rozwojem nauki prowadzone w tym celu, ażeby poznać jego prawidłowości“. Przeświadczenie, że nauka jest zjawiskiem wiążącym się immanentnie ze społecznym rozwojem, określiło życiową drogę G. Hariga, stawiając przed nim zadania, nad których rozwiązaniem niestrudzenie i z niegasnącą nigdy energią pracował aż do ostatnich dni życia.

Prof. Harig wiele zdziałał, niejedno dopiero rozpoczął — jednak i temu nakreślił już kierunek rozwiązania⁴.

Irene Strube

³ Por. także pracę G. Hariga *Robert Hooke und die Experimentalwissenschaft des 17. Jahrhunderts*, do której nawiązywał artykuł A. Teskego: *Nowe spojrzenie na Roberta Hooke'a. W ślad za badaniami Gerharda Hariga w nrze 1—2/1966 „Kwartalnika“*.

⁴ Nadesłany z Lipska nekrolog tłumaczyła Irena Stasiewicz.